

NEMZETKÖZI VÁNDORLÁS

GÖDRI IRÉN

FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSOK

- » Napjaink magyarországi bevándorlását a 2004-es EU-csatlakozás és a 2011-től bevezetett új állampolgársági törvény hatásai alakítják. A külföldi állampolgárságú bevándorlók száma az utóbbi években enyhén csökkent, ugyanakkor 2011-től jelentősen megnőtt a külföldön született bevándorló magyar állampolgárok száma. Ez utóbbi csoport zömét a szomszédos országokban egyszerűsített honosítás keretében magyar állampolgárságot szerzők jelentik.
- » Az EU-s csatlakozást követően a bevándorlók származási ország szerinti diverzifikálódása figyelhető meg; növekedett az EU15-ből, elsősorban Németországból, valamint kisebb mértékben az Ázsiából érkezők aránya.
- » A nyugat-európai hagyományos befogadó országokhoz képest Magyarországon nemcsak a bevándorlók száma, hanem ezer lakosra számított aránya is alacsony; ugyanakkor számos kelet-közép-európai országban (Szlovákia, Románia, Bulgária és a balti államok) még ettől is elmarad.
- » A menedékkérők száma 2013-tól Magyarországon is jelentősen megnőtt (akárcsak az EU egészében), azonban a menekültként elismert, vagy egyéb nemzetközi védelmi státuszt kapott személyek száma együtt sem érte el az évi 500 főt. A menedékkérők többsége csak tranzitországnak tekinti Magyarországot, és nyugat-európai célterület felé tart.
- » 2011-től – az egyszerűsített honosítás bevezetésével – a Magyarországon élő külföldi állampolgárok honosítása is számottevően megnőtt (a korábbi évekre jellemző 6–8 ezerről 18–20 ezerre), körükben a szomszédos országbeliek aránya elérte a 95–97%-ot. Emellett a Magyarországon kívül élő magyar származásúak közül is nagy számban (közel 550 ezren) szerezték meg a magyar állampolgárságot, ami a migrációs folyamatok jövőbeli alakulását is befolyásolhatja.
- » A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok száma az utóbbi években enyhén csökkent, 2014-ben mintegy 140 ezer fő volt. Körükben – a honosítások következtében – a négy szomszédos országból származók aránya a korábbi 56–68%-ról visszaesett 36%-ra. Ezzel szemben az itt élő külföldön született népesség aránya folyamatosan nő, 2014. január 1-jén 4,5% volt (míg az EU27-ben 11,3%). A külföldi születésű népesség több mint 70%-a szomszédos országból származik, és kétharmada magyar állampolgársággal rendelkezik.

- » Az elvándorlás, illetve a külföldi munkavállalás 2007 körül kezdett növekedni, majd 2011-től felgyorsult. A hagyományos célországok – Németország és Ausztria – mellé az Egyesült Királyság is felzárkózott, továbbá számos „új célország” is megjelent. 2013-ban az elvándorlás növekedésének üteme méréselődött.
- » Noha jelentős visszavándorlás is van, az európai országokban tartózkodó magyar állampolgárok száma évről évre nő, a tükröstatistikák szerint 2014. január 1-jén 330 ezer körüli volt (ami mintegy három és félszerese a 2001. évinek): 38%-uk Németországban, 23%-uk az Egyesült Királyságban, 14%-uk Ausztriában élt. A külföldön élő magyarok közt magasabb – főként Németországban – a férfiak, valamint – főként az Egyesült Királyságban – a fiatal korcsoportok és a diplomások aránya.
- » Az Európán kívüli célországokat is figyelembe véve 2013 elején a hazai népesség mintegy 3,5%-át tették ki a külföldön élő (1989 után távozott) magyar állam-polgárok, és 5%-át a külföldön élő magyarországi születésűek. Ezek az arányok még mindig elmaradnak a régió jelentősebb kivándorló országainak az arányaitól. Az elvándorlás növekvő trendje és a fiatal korcsoportokban magas aránya azonban Magyarországot is egyre inkább kivándorló országgá teszi.

BEVEZETÉS

Napjainkban a Magyarországot érintő be- és kivándorlást egyaránt széleskörű társadalmi érdeklődés övezi, mindkettő a hazai közbeszéd és politikai diskurzus visszatérő témája. Míg a bevándorlásra a nagy számban érkező menekültek kérdése irányította rá a figyelmet, addig az elvándorlást az utóbbi évek hirtelen növekvő trendje, és a pontos adatok hiányában tág határok között mozgó – olykor egymásnak ellentmondó – becslések állították szakmai és közéleti viták (és egyben fokozott médiafigyelem) fókuszába.

A nemzetközi vándorlás vizsgálata során gyakran szembesülünk az adatok időbeli és országok közötti összehasonlíthatóságának korlátaival, amelyek egyfelől a migráció definíciós problémáiból, másfelől mérési (számbavételi) nehézségeiből fakadnak. A migrációs formák sokfélesége és komplexitása, valamint a jelenség – a születéssel és halálózással ellentétben – visszafordítható és ismétlődő jellege megnehezíti a migránsok egységes beazonosítását és számbavételét. Az ENSZ-ajánlás¹ ellenére az egyes országok migrációs adatgyűjtési gyakorlatában jelentős eltérések vannak, és a valós folyamatok adatokkal való lefedettségében is nagyok a különbségek. Elsősorban az elvándorlás mérése jelent nehézséget (a kibocsátó országok számára), emiatt két ország között zajló migrációról a küldő és a fogadó országok eltérő adatokkal rendelkeznek.

Ebben a fejezetben a Magyarországot érintő bevándorlási és kivándorlási trendeket, az országban tartózkodó külföldi népesség számának és főbb jellemzőinek alakulását, valamint a honosítottak számát és összetételét tekintjük át részben európai összehasonlításban.²

BEVÁNDORLÁS

Magyarországon a bevándorlás utóbbi évtizedben megfigyelhető alakulásában a 2004-es EU-csatlakozás, az ezzel összefüggésben lévő jogszabályi és törvényi változások, valamint a 2011-től életbe lépő új állampolgársági törvény hatásai tükröződnek. Az előzményekre visszatekintve látható, hogy az 1980-as évek végén kibontakozó bevándorlás első nagy hulláma – 1990-ben mintegy 37 ezer bevándorlóval – 1988 és 1991 között lecsengett. Ezt követően a 90-es években a *bevándorló külföldi állampolgárok*^F száma alacsonyabb szinten (évi 13–16 ezer fő között) mozgott, majd az ezredforduló körüli években érte el újra az évi 20 ezer főt (*1. ábra*). A 80-as évek végétől 1993-ig tartó időszakot a migrációs intézményrendszer létrehozása és a jogi keretek kialakítása jellemezte, majd az ezredfordulóig ezek stabilizációja zajlott. A 2000-es évek elején elkezdődött a hazai migrációs szabályozás uniós normákkal való harmonizációja, és gyökeresen átalakult a migrációt érintő jog- és intézményrendszer. Az uniós csatlakozást követően a bevándorlás újra kisebb lendületet kapott: 2005-ben a regisztrált bevándorlók száma meghaladta a 25 ezer főt is, melyen belül – a korábbi évektől eltérően – az EU15-ből érkezőké volt igen jelentős (közel 8 ezer fő). Azóta évi 20–25 ezer fő között ingadozik a bevándorló külföldiek száma, eltekintve a 2008-as év kiugróan magas, 35 ezer főt meghaladó létszámától, amely azonban leginkább az előző évi jogszabályi változások következménye volt. 2007. július 1-jétől ugyanis új idegenjogi törvény lépett életbe, amely jelentősen leegyszerűsítette a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező *EGT állampolgárok*^F (és családtagjaik) szá-

¹ Az ENSZ 1997-ben elfogadott ajánlása szerint (hosszú távú) bevándorlónak tekinthető az a személy, aki a szokásos lakóhelye országát legalább 12 hónapnyi időtartamra megváltoztatja.

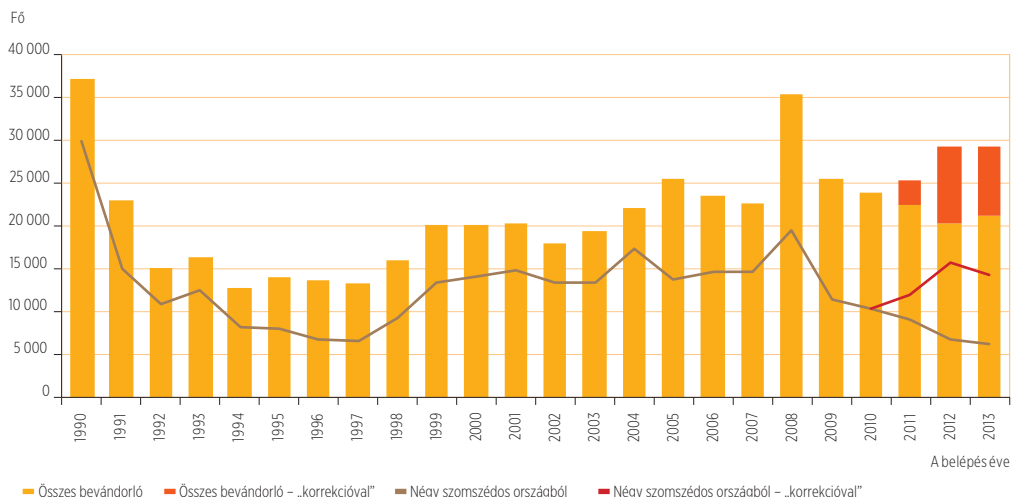
² A nemzetközi összehasonlításához elsősorban az Eurostat adatait használjuk, jelezve azt, ahol az adott ország saját statisztikái jelentősen eltérnek ettől.

mára a huzamos tartózkodás (állandó lakóhely létesítés) feltételeit: csupán regisztrációs kötelezettséget írt elő. 2008-ban közel húszezren éltek ezzel a lehetőséggel (míg 2007-ben alig hétezeren), majd az ezt követő években számuk valamelyest csökkent.³

2009 és 2012 között a bevándorló külföldiek száma fokozatosan csökkent. Ehhez részben a gazdasági recesszió is hozzájárulhatott, ugyanakkor egy másik tényezőnek is fontos szerepe volt benne: 2011-től a szomszédos országokból érkező bevándorlók egy része már nem külföldi, hanem magyar állampolgárságuként jelent meg, ugyanis az egyszerűsített honosítás révén (lásd erről később) még a szülőföldjükön megszerezték a magyar állampolgárságot. Amennyiben a bevándorló külföldiek idősorát kiegészítjük („korrigáljuk”) a szomszédos országokban született, ám magyar állampolgárként érkező bevándorlók számával, látható, hogy a bevándorlási trend csökkenése 2011-től megfordul (1. ábra). Arról, hogy e növekedés az új állampolgársági törvény nélkül is bekövetkezett volna-e, és ha igen, milyen mértékben, csak feltételezéseink lehetnek. Elképzelhető, hogy sok esetben a magyar állampolgárság megszerzése vezetett a magyarországi bejelentett lakóhely létesítésére irányuló döntéshez.⁴

A külföldi állampolgárok mellett már a rendszerváltozás óta érkeztek hazánkba *bevándorló magyar állampolgárok*^F is, ám jóval kisebb létszámban: az ezredfordulógig a magyarországi születésű és külföldi tartózkodás után hazatérő magyarok száma

1. ábra. A Magyarországra bevándorló külföldi állampolgárok és ezen belül a négy szomszédos országból érkezők száma, 1990–2013

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek.

Megjegyzés: A „korrekció” a négy szomszédos országból (Románia, Ukrajna, Szerbia és Szlovákia), az egyszerűsített honosítás bevezetését követően érkezett magyar állampolgárok számát veszi figyelembe.

³ Az így módon magyarországi lakóhelyet létesítő EGT állampolgárok tényleges itt tartózkodásának időtartamáról nincsenek adatok, feltételezések szerint azonban a lakcímlelésítés sok esetben nem jelent tényleges letelepedést.

⁴ Arról, hogy a külföldön született, magyar állampolgárságot szerző, majd Magyarországon lakcímet létesítő személyek valóban letelepednek-e az országban (és milyen időtartamra, milyen formában), ugyanúgy nincsenek adatok, akárcsak a regisztrációs igazolással „bevándorló” EGT állampolgárok esetében.

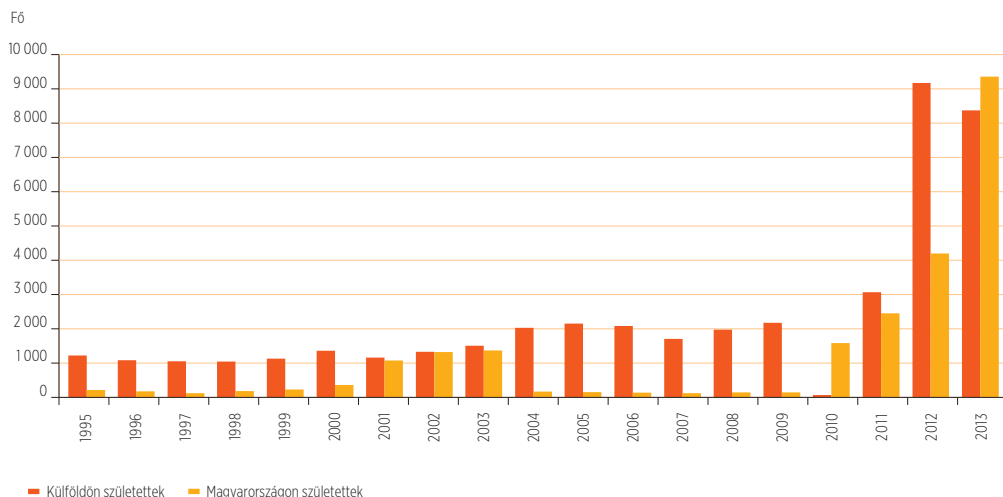
elenyésző volt, a külföldi születésű bevándorló magyar állampolgároké pedig évi ezer fő körül mozgott (2. ábra). Az ezredforduló után néhány évig a hivatalosan bejelentett hazatérő magyarok száma is elérte az évi ezer főt, majd az uniós csatlakozással járó szabad mozgás következtében a bejelentett hazatérések száma (akárcsak a bejelentett távozásoké) minimálisra csökkent.⁵ 2010-től az elvándorlás fokozódásával a visszatérők száma is évről évre nőtt (lásd későbbi alfejezetben), ugyanakkor az adatok forrását már nem a lakcímbjelentés, hanem a TAJ nyilvántartás jelenti, amely nagyobb eséllyel tükrözi a valós trendeket.

Az uniós csatlakozással a *külföldön született magyar állampolgárok* bevándorlásában is növekedés látható, 2004 és 2009

között számuk évi kétezer fő körül mozgott (2. ábra). E csoporton belül nagyon magas arányban voltak a külföldön született magyar állampolgárságú gyermekek (2008–2009-ben például 80–85%-uk öt év alatti volt), ami arra utal, hogy a zömében külföldre költözött – ám távozásukat nem regisztráló – szülők jelentették be itthoni lakcímré a külföldön született gyermeküket. 2010-től (az adatforrás változása révén) ez a fajta „bevándorlás” az adatokban már nem jelenik meg, így 2010-ben 60 főre csökkent a külföldön született magyar bevándorlók száma.

2011-től a növekvő számban bevándorló külföldi születésű magyar állampolgárok zömét már azok alkotják, akik az egyszerűsített honosítás keretében szereztek magyar állampolgárságot, majd ezt követően létesí-

2. ábra. A Magyarországra bevándorló magyar állampolgárok száma születési helyük szerint, 1995–2013

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek.

Megjegyzés: Az adatfeldolgozás 2009-ig a KEKKH személyiadat- és lakcím-nyilvántartása, 2010-től pedig az OEP TAJ nyilvántartása alapján történt.

⁵ A külföldi tartózkodás után ténylegesen hazatérő magyar állampolgárok száma feltehetően ennél nagyobb volt, ugyanis visszatérésüket csak azok jelentették be, akik előzőleg a távozásukat is bejelentették.

tettek lakóhelyet Magyarországon. 2011 és 2013 között a külföldi születésű bevándorló magyarok 96–97%-a négy szomszédos országból érkezett. (Az 1. ábrán ők a bevándorlók számában tett „korrekció” alanyai.) A bevándorlás ezen új formája következtében a 2013-ban Magyarországra érkező összes bevándorló 45,5%-a magyar állampolgár volt, ám csak 24%-a magyarországi születésű.

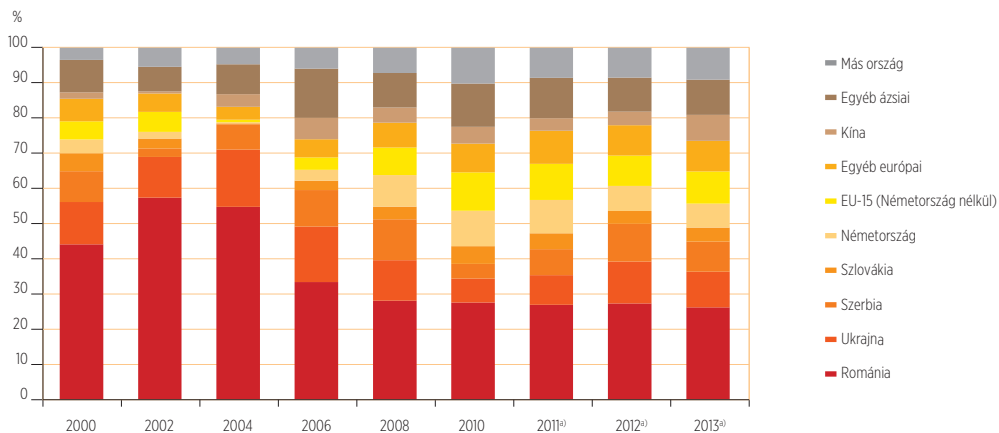
HONNAN JÖNNEK?

Magyarország EU-s csatlakozását követően a bevándorlók származási ország szerinti összetételében változás figyelhető meg: a szomszédos országokból érkezők aránya (Szlovákia kivételével) fokozatosan visszaesett, és megnőtt a régi EU-tagországo kból, elsősorban Németországo kból, valamint az Ázsiából (főként Kínából) érkezőké. Míg a 2000-es évek elején a külföldi állampolgárságú bevándorlók több mint 70%-a Romániából, Ukrainából, Szerbiából vagy Szlovákiából jött, 2013-ban már csupán 29%-uk. A Romániából érkezők aránya a 2002-es 57%-ról 2013-ra 19%-ra esett

vissza. Ehhez – a Romániából a nyugat-európai országokba irányuló migráció erősödése mellett – az is hozzájárult, hogy az egyszerűsített honosítás következtében a szomszédos országokból bevándorlók egy része 2011-től már nem külföldiként, hanem újonnan honosított magyar állampolgárként jelenik meg. Ha az utóbbi évekre a bevándorlók korrigált létszámú csoportját vesszük figyelembe, a Romániából érkezők arányának stagnálása, a többi szomszédos ország esetében pedig enyhe növekedése látható (3. ábra).

2005 óta a régi EU-tagországo kból érkezők mintegy fele német állampolgár, arányuk 2009-től elérte a 10%-ot az összes bevándorlón belül, majd az utóbbi években visszaesett 7%-ra. De egyre többen jönnek a távolabbi országokból is: 2013-ban a bevándorlók mintegy 17%-a Ázsiából – főként Kínából (7%) –, és közel egytizede más kontinensről származott. A bevándorlók többsége azonban változatlanul európai kibocsátó országo kból érkezik, bár arányuk az utóbbi időben kissé visszaesett: míg a 2000-es évek első felében 85% körül mozgott, 2013-ban már csupán 74% volt.

3. ábra. A Magyarországra bevándorló külföldiek megoszlása az állampolgárság országa szerint

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek.

^{a)} A 2011 és 2013 közötti évekre a megoszlás a bevándorlók előzőekben leírt „korrigált” számára vonatkozik.

Magyarországra összességében a világ minden részéről, több mint száz országból érkeznek bevándorlók, jelentős részük azonban néhány fő kibocsátó országból származik. 2001 és 2007 között a 10 legfőbb kibocsátó országból érkezett az összes bevándorló 80–90%-a, 2013-ra azonban arányuk 72%-ra csökkent. Mindez a kibocsátó országok körének kiszélesedését, a bevándorlók *származási ország szerinti diverzifikálódását* jelzi.

KIK ÉS HOVÁ ÉRKEZNEK?

A Magyarországra érkező külföldi állampolgárságú bevándorlók *demográfiai összetételében* nem történt jelentős változás az utóbbi időben. A 2000-es években megfigyelhető enyhe (52–59% közötti) férfitolébblet a 2013-ban érkezőkre is jellemző (57%), azonban származási országok szerint jelentős eltérések vannak. Különösen magas volt a férfiak aránya a román, a szerb és az olasz állampolgárok közt (67–70%), míg az orosz, lengyel és szlovák állampolgárok esetében a nők aránya volt magasabb (55–68%). A szomszédos országokból 2011-től magyar állampolgárként bevándorlóknál szintén enyhe férfitolébblet (53–55%) látható. Az Ázsiából érkezőknél azonban összességében kiegyenlített volt a nemek aránya.

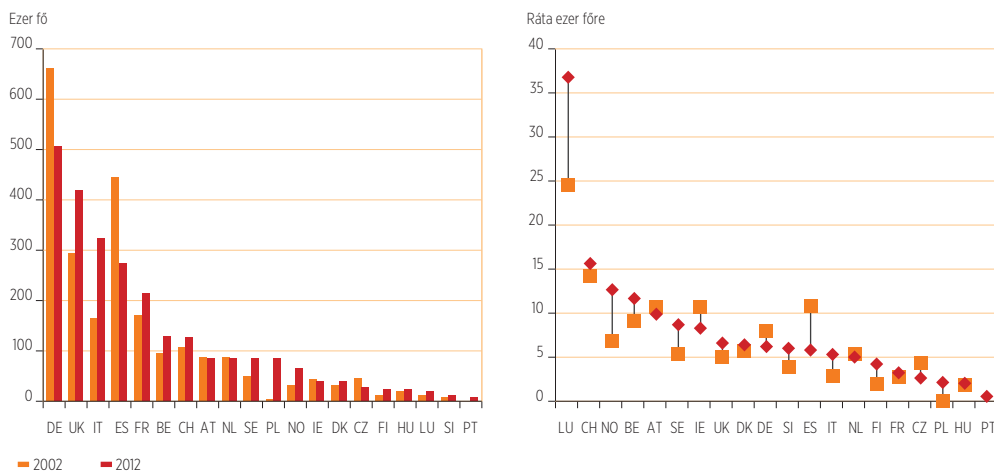
A bevándorlókra továbbra is *fiatal korösszetétel* jellemző: több mint felük 20 és 39 év közötti. Bár az EU-s csatlakozás óta egyre több idősebb, nyugdíjas bevándorló is érkezett a régi tagországokból (főként osztrák, német, holland állampolgárok), a legnagyobb arányt (30–40% között) mindkét nemnél végig a 20–29 évesek képviselték. 2013-ban az EU15-ből bevándorlók közel egyötöde 60 év feletti volt, míg az ázsiai országok esetében ez az arány mindössze 2%-ot tett ki. Az átlagosnál szintén idősebbek a szomszédos országokból magyar állampolgárként bevándorlók: körükben valamennyi 40 év feletti korcsoport aránya magasabb.

A bevándorlók *területi megoszlása* erős központ-centrikusságot mutat: 1990 és 2013 között 44%-uk Budapestre, további 11%-uk pedig Pest megyébe érkezett. A délföldi régióban letelepedők aránya (13%) volt még jelentősebb, míg a gazdaságilag hátrányos helyzetű észak-magyarországi régióba érkezőké végig elenyésző (3–5%) volt. 2008-tól – a régi EU-tagországokból érkezőknek köszönhetően – megnőtt a dél-, illetve nyugat-dunántúli régiókat választók aránya is. A bevándorlók területi preferenciája kibocsátó országok szerint jelentősen differenciált. Kiugróan magas a fővárost választók aránya az ázsiai bevándorlók körében: a 2013-ban érkező kínaiak 89%-a itt telepedett le. A román állampolgárok számára is a közép-magyarországi régió a fő célterület, míg a többi szomszédos országból érkezők esetében az országokkal határos magyarországi megyék preferenciája is megfigyelhető. A szomszédos országokból 2011-től magyar állampolgárként bevándorlók esetében ez utóbbi tendencia még hangsúlyosabb, és kisebb körökben a Budapesten bejelentkezők aránya (22%, míg a külföldi állampolgárként érkezők esetében 33–38%).

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

A magyarországi bevándorlás európai összehasonlításban továbbra is szerénynek mondható: mind a bevándorlók számát, mind az ezer lakosra számított arányát tekintve messze elmarad a legtöbb nyugat-európai országétól (4. ábra). Különösen a jobb gazdasági helyzetben lévő, gyarmati múlttal rendelkező, illetve a 60-as években vendégmunkás-programokat indító országokba irányul jelentős mértékű bevándorlás napjainkban is, valamint a 2000-es években a kelet-európai migránsok számára is jelentős célterületté váló Olaszországba és Spanyolországba.

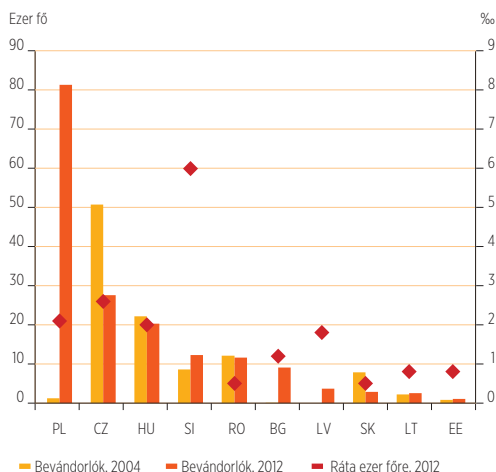
4. ábra. A bevándorló külföldi állampolgárok száma és a nyers bevándorlási ráta az európai országokban, 2002, 2012

Forrás: Eurostat adatbázis (frissítve 2014. június 20-án); saját számítás.

Megjegyzés: Franciaországnál a 2002-es helyett 2006-os adat szerepel, Portugália esetében 2008-ig nincsenek bevándorlási adatok. Németországban a saját statisztikái szerint 2012-ben 966 ezer külföldi bevándorlót regisztráltak (szemben az Eurostat adatbázisában szereplő 504 ezerrel), Ausztriában pedig 126 ezret (szemben a 83 ezerrel). Magyarország esetében a bevándorló külföldi állampolgárok számát vettük figyelembe („korrekció” nélkül).

5. ábra. A bevándorló külföldi állampolgárok száma és a nyers bevándorlási ráta az EU-hoz 2004-ben, illetve 2007-ben csatlakozott országokban

Forrás: Eurostat adatbázis (frissítve 2014. június 20-án); saját számítás.

Megjegyzés: Bulgária és Románia esetében a 2004-es helyett 2008-as adat szerepel. Lettország esetében 2011-ig nincsenek bevándorlási adatok.

Az újonnan csatlakozott EU-tagországok közül Lengyelország (2009-től) és Csehország (2002-től) fogadja a legtöbb bevándorlót, míg a fogadó népesség számához viszonyított *nyers bevándorlási ráta*^F Szlovéniában a legmagasabb (5. ábra). Magyarország esetében ez utóbbi mutató az ezredforduló óta 1,8 és 2,6 között ingadozik (kivéve 2008-at, amikor elérte a 3,5 ezreléket); 2012–2013-ban a szomszédos országokból magyar állampolgárként bevándorlókat is figyelembe véve 3 ezrelék volt. Ezzel szemben a nyugat-európai országok zömében 5, sőt némelyekben 10 ezrelék feletti. Luxemburgban a Magyarországhoz hasonló nagyságrendű bevándorlás az alacsony népességszám következtében eredményez rendkívül magas rátát.

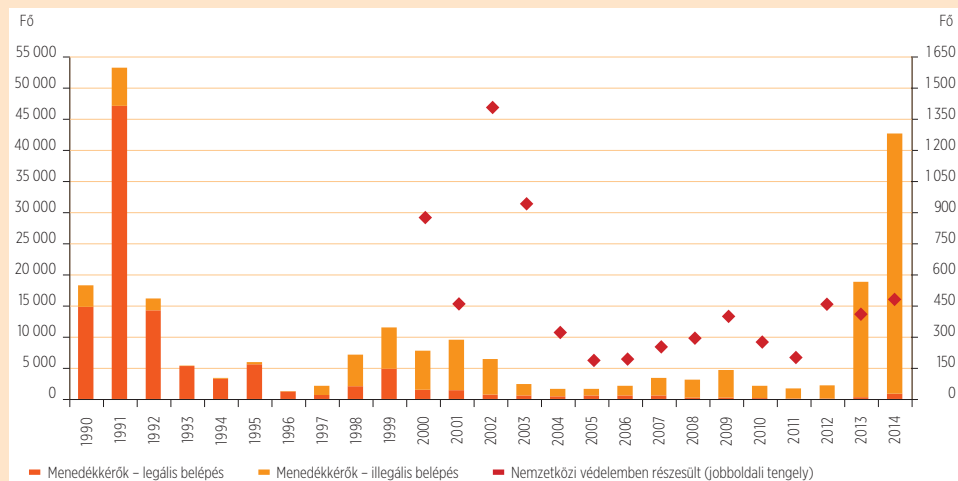
MENEDÉKKÉRŐK ÉS MENEKÜLTEK

Magyarország 1989 tavaszán – az 1988-ban indult erdélyi menekülthullám hatására – csatlakozott az ENSZ 1951. évi genfi Menekültügyi Egyezményéhez,⁶ megalakult a Menekültügyi Hivatal (1993-tól Migrációs és Menekültügyi Hivatal), és októberben a menekültügyi szabályozás is életbe lépett. Az azóta eltelt 25 év alatt (1990 és 2014 között) mintegy 235 ezer menedékkérelmet nyújtottak be a magyar hatóságokhoz, ezek egynegyedét az elmúlt két évben.

A *menedékkérők*^F számának és származási ország szerinti összetételének alakulása jól tükrözi a különböző politikai és gazdasági válságok, illetve háborúk által elindított menekülthullámokat. Míg 1990-ben még az erdélyi menekültek utolsó nagyobb hulláma érkezett,

1991-től már a délszláv háború miatt menekülni kényszerülő tízezrek – kezdetben magyarok, majd nagy számban horvátok és később bosnyákok – lépték át a határt, többen közülük illegálisan. Az évtized végén a koszovói háború hatására növekedett újra a menekülők száma; főként romák és albánok érkeztek, de ekkor már az Európán kívüli országból menekülők is megjelentek. A 2000-es évek elején a menedékkérők többsége már afgán, iraki és bangladesi volt, több mint 80%-uk illegálisan lépte át a határt: embercsempészek segítségével vagy a zöldhatáron. A 2000-es évek közepén számuk ismét jelentősen visszaesett, majd 2007-től kezdett kissé növekedni. 2008–2009-ben már a koszovói állampolgárok jelentették a legnagyobb csoportot, de továbbra is jelentős maradt az afgán menekülők száma, majd 2010 és 2012 között újra ők vették a ranglistát.

A menedékkérők száma a belépés módja szerint és a nemzetközi védelemben részesülők száma Magyarországon, 1990–2014

Forrás: 1990–1999: Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal; 2000-től: KSH, STADAT táblák.

⁶ A csatlakozás az Európán kívüli területek menekültjeit kizáró földrajzi korlátozás fenntartásával történt, a területi korlátozás feloldására csak 1997-ben került sor.

2013-ban jelentősen megugrott a zömében (98,4%) illegálisan érkező menedékkérők száma: 18 900 kérelmet nyújtottak be, egyharmadát koszovóiak, de jelentős volt a pakisztáni (16%), az afgán (12%), az algériai (6%) és a szíriai (5%) menekültek száma is, valamint egyes afrikai országokból (Marokkó, Nigéria, Tunézia, Szomália) is több százan érkeztek. E nagymértékű növekedéshez az is hozzájárult, hogy az év első felében nem volt lehetőség a menedékkérők őrizetbe vételére (megszüntették a korábbi idegenrendészeti őrizetet), a kérelmek kétharmadát ekkor nyújtották be. Az év második felében, a *menekültügyi őrizet* bevezetése után a kérelmezők száma csökkent. 2014-ben azonban újabb jelentős növekedés volt: közel 43 ezer menedékkérőt regisztráltak, 50%-uk koszovói, 21%-uk afgán és 16%-uk szíriai. Míg Koszovót a kilátástalan gazdasági helyzet és a magas munkanélküliség

miatt hagyják el egyre többen, Afganisztánból és Szíriából a nem biztonságos politikai helyzet, illetve a polgárháború miatt menekülnek. A menekültek számának növekedése az utóbbi években nemcsak hazai, hanem európai, sőt globális jelenség.

2000 és 2014 között több mint 110 ezer menedékkérelmet nyújtottak be Magyarországon, nemzetközi védelemben azonban csupán a kérelmezők töredéke – összesen 7 200 fő – részesült: *menekült*^F státuszt alig több mint kétezer, *oltalmazott*^F státuszt 1 200, *befogadott*^F státuszt pedig közel négyezer fő kapott. A kérelmet benyújtók többsége (legalább 70%-a) csak tranzitországnak tekinti Magyarországot, és még az eljárás befejezése előtt továbbmegy nyugatra. Mivel azonban kérelmük ügyében jelenleg az a tagállam felelős, ahol először regisztrálták őket, nagy esély van a későbbi visszatoloncolásukra.

MAGYAR ÁLLAMPOLGÁRSÁGOT KAPOTT KÜLFÖLDIEK

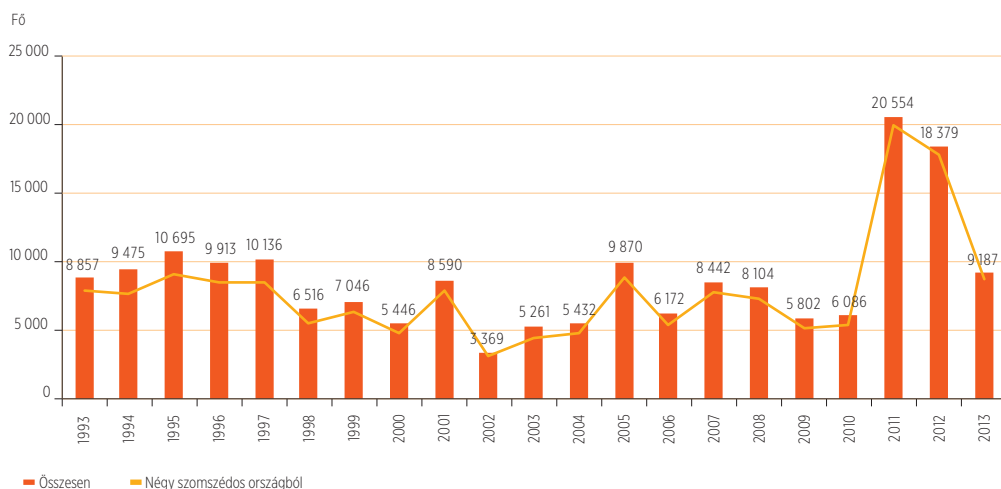
Az állampolgársági törvény 1993. évi bevezetésétől 2013 végéig összesen több mint 183 ezer bevándorló kapott magyar állampolgárságot, 26%-uk az utolsó három évben. A teljes időszakot tekintve az új állampolgárok 90%-a négy szomszédos országból érkezett, többségük (69%) Romániából, és magyar nemzetiségű volt. Az Európán kívüli országból származók évente 1–4%-át teszik ki a honosítottaknak.

A 2011. január 1-jétől hatályba lépő új állampolgársági törvény az *egyszerűsített honosítási eljárás* bevezetésével lehetővé tette a Magyarországon élő magyar származású külföldi állampolgárok számára, hogy a bevándorlásuk időpontjától függetlenül kérelmezzék a honosításukat. Ennek hatására 2011-től számottevően megnőtt a magyar

állampolgárságot szerzők száma, körükben a szomszédos országbeliek aránya elérte a 95–97%-ot (6. ábra).

Ugyanakkor az egyszerűsített honosítással magyarországi lakcím nélkül is lehetővé vált a magyar állampolgárság megszerzése a (magyar felmenőkkel rendelkező) határon túl élő magyarok számára. 2011. január és 2013. szeptember között több mint 500 ezren (közel száz országból) kérelmeztek ezen a jogcímen a magyar állampolgárságot (66%-uk román, 18%-uk szerb, 13%-uk pedig ukrán állampolgárként), és több mint 430 ezren tették le az állampolgársági esküt (Magyarországon vagy külföldön). Ez utóbbi szám 2013 decemberére elérte az 500 ezret, 2015 februárjára pedig a 670 ezret. Mindez a magyarországi elvándorlás tükörstatisztikákon alapuló becslését is megnehezíti: 2011-től már nemcsak Magyarországról, hanem a szomszédos országokból is érkezhet-

6. ábra. Magyar állampolgárságot kapott külföldiek, és ezen belül a négy szomszédos országból érkezettek száma, 1993–2013

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek.

nek magyar állampolgárságú bevándorlók a különböző célországokba. Ezért az állampolgárság mellett a születési országnak, illetve a migráció előtti utolsó lakóhely országának ismerete is szükséges a becsléshez.

A Magyarországon élő honosítottak körében – a bevándorlókkal ellentétben – a nők aránya kissé nagyobb, 55% körüli volt a 2000-es években, majd 2013-ra 47%-ra esett vissza. A hazai népességhez képest jóval fiatalabbak: míg a teljes népesség közel egynegyede volt 60 év feletti 2013-ban, az állampolgárságot szerzőknél ez az arány 10% körül mozgott az utóbbi években. Fiatalabb korösszetételüknek megfelelően nagyobb a nőtlenség/hajadonok aránya, valamint sokkal magasabb a diplomások aránya, mint a magyar népesség egészében. Ez utóbbi (bár kisebb mértékben) az idősebb korcsoportokra is jellemző.

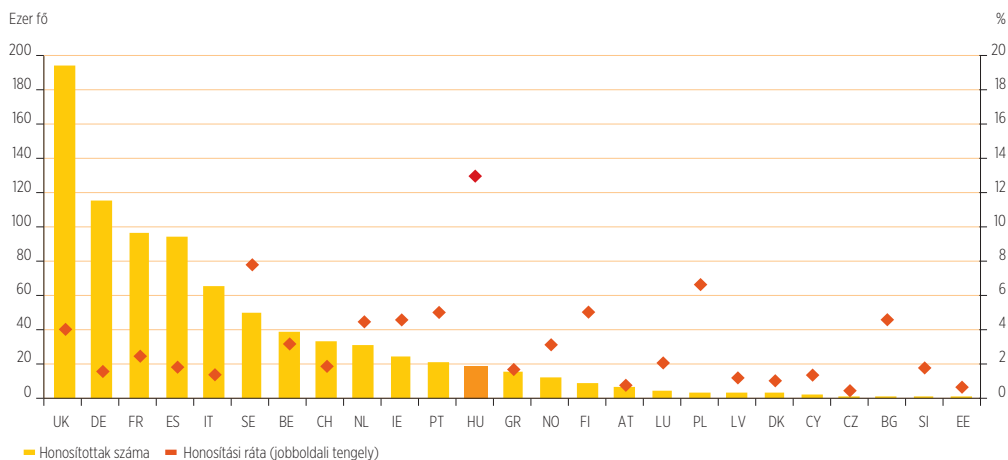
Bár európai összehasonlításban a honosítottak száma Magyarországon a növekedés ellenére sem volt jelentős 2012-ben, a *honosítási ráta*^F alapján az ország a ranglista élén

állt: az állampolgárságot szerzők aránya az országban tartózkodó külföldi népesség évi eleji létszámához képest 12,9% volt, miközben az EU27-ben a 3%-ot sem érte el, és az országok többségében – Svédország és Lengyelország kivételével – 6% alatt maradt (7. ábra). Fontos különbség továbbá az is, hogy Magyarországon a 2012-ben honosítottak mindössze 19%-a volt harmadik országbeli állampolgár,⁷ míg az EU27-ben az új állampolgárok 87%-a.

A honosítási ráták az egyes országok honosítási politikáját is tükrözik, így az összehasonlítást megnehezíti az eltérő szabályozás, illetve honosítási feltételrendszer, valamint az is, hogy az országban élő külföldiek közül az adott évben nem mindenki jogosult az állampolgárság igénylésére. A magyarországi honosítási feltételek európai összehasonlításban szigorúnak számítanak, azonban a „vérségi elv” érvényesülése (azaz a magyar származás figyelembevétele) a bevándorlók jelentős csoportja számára egyszerűbb feltételeket (például rövidebb tar-

⁷ Harmadik országbelinek számítanak az EU-n belül mindazok, akik nem valamely másik EU-tagország, Svájc, Liechtenstein, Norvégia vagy Izland állampolgárai.

7. ábra. Állampolgárságot kapott (honosított) külföldiek száma és a honosítási ráta az európai országokban, 2012

Forrás: Eurostat adatbázis (frissítve 2014. december 16-án); saját számítás.

Megjegyzés: Magyarország esetében a számok a magyarországi lakóhellyel rendelkező honosítottakra vonatkoznak.

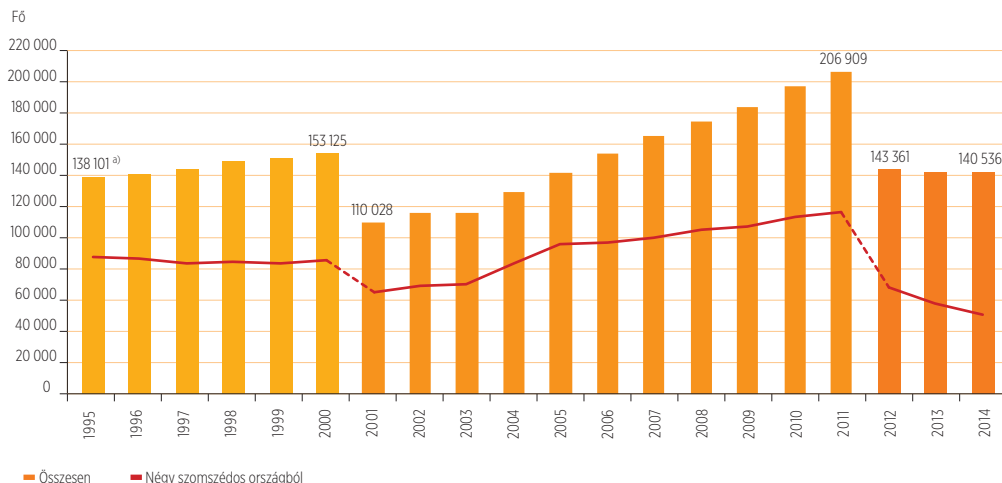
tózkodási időt) ír elő. Ezt tovább fokozta az egyszerűsített honosítás bevezetése, amely a korábbi feltételek kiiktatásával (azaz a tartózkodási idő és a megélhetés igazolása, sőt magyarországi lakóhely nélkül) lehetővé teszi az állampolgárság igénylését a magyar származásúak számára. Ennek következménye a 2011-ben és 2012-ben európai viszonylatban is magas honosítási ráta, valamint a szomszédos országokból érkezők magas aránya a honosítottakon belül.

A MAGYARORSZÁGON TARTÓZKODÓ KÜLFÖLDI NÉPESSÉG

Az országban tartózkodó külföldi állampolgárok^F létszámát a be- és kivándorlás, a természetes szaporodás vagy fogyás, valamint a honosítások száma alakítja. Mivel a *kivándorló külföldi állampolgárok^F* közt azok is szerepelnek, akik lejárt engedélyüket nem hosszabbították meg, illetve visszavonták azt tőlük, valamelyest növeli az adatok pontosságát, de ennek ellenére a kivándorlást esetükben is alulbecsüli a statisztika. Első-

sorban ez eredményezte, hogy a Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok számának időszora – amely 1995 és 2000 között enyhe, majd 2001 és 2011 között hangsúlyosabb növekedést mutat – két alkalommal is kiigazításra került (8. ábra). A 2001. évi csökkenésnek adminisztratív oka volt: 2001. január 1-jétől az itt tartózkodó külföldi állampolgárok közül törölték az érvénytelen tartózkodási engedéllyel rendelkezőket; a 2012. évi adatot pedig a 2011. október 1-jei népszámlálás alapján korrigálták. Ennek megfelelően 2012. január 1-jén mintegy 143 ezer külföldi állampolgár tartózkodott huzamosan az országban, ami a teljes népesség 1,4%-át jelenti; azóta számuk közel 3000 fővel csökkent (amihez a honosítások magas száma is hozzájárult). A négy szomszédos országból származók aránya a külföldi népességben a 2000-es években még 56–68% között mozgott, 2012-ben azonban – a honosítások következtében – már jelentősen visszaesett (48%-ra), majd 2014-ig tovább csökkent (36%-ra). A külföldieken belül jelentősebb még a német (13%) és a kínai (9%) állampolgárok csoportja.

8. ábra. A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok és ezen belül a négy szomszédos országból érkezettek száma, 1995–2014 (január 1.)

Forrás: KSH, Demográfiai évkönyvek, ^{a)} 1995. április 1-jei adat.

Megjegyzés: A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) nyilvántartási rendszerének változása miatt 1995-től a feldolgozás más módszertan szerint történt, a visszatekintő adatok nem hasonlíthatók össze. 2012-től az állomány a menekült és oltalmazott státusszal rendelkezők számát is tartalmazza.

A 2011-es népszámlálás szerint – amely a legalább 12 hónapja életvitelszerűen Magyarországon élő, vagy legalább egy évig itt élni szándékozó külföldieket írta össze – 143 197 külföldi állampolgár élt az országban, valamint 88 906 kettős (magyar és más) állampolgár.⁸ A külföldi állampolgárok 79%-a és a kettős állampolgárok 84%-a európai, ezen belül az előbbiek 46%-a és az utóbbiak 59%-a szomszédos országbeli volt. Ugyanakkor a külföldi állampolgárok 5%-a Magyarországon született (külföldi szülők gyermekeként), tehát nem tekinthető bevándorlónak.

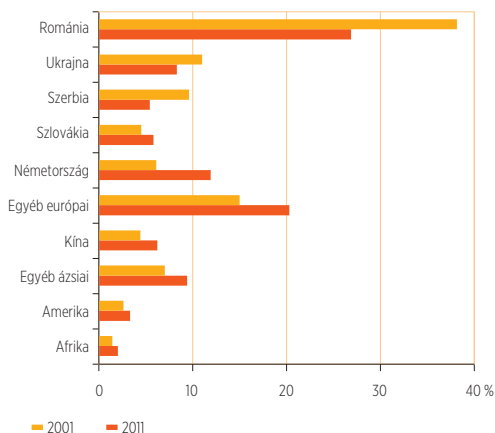
A két legutóbbi népszámláláskor az országban tartózkodó külföldi állampolgárok *származási ország* szerinti összetételének alakulása jól tükrözi a bevándorlás, illetve a honosítás kapcsán bemutatott változásokat. A szomszédos országokból származó külföldiek aránya – Szlovákia kivételével – visszaesett (9. ábra), mivel innen egyre keveseb-

ben érkeztek külföldi állampolgárként, a már itt lévők viszont jelentős számban kapták meg a magyar állampolgárságot. Eközben a más európai országokból – elsősorban Németországból – származók aránya jelentősen megnőtt, valamint kisebb mértékben az ázsiai országokból (ezen belül Kínából) származóké is.

A külföldi állampolgárságú népesség közel háromszorosát teszi ki a *külföldi születésű népesség*: a 2001. évi népszámlálás 283 951 fő nem magyarországi születésű személyt regisztrált, ami a teljes népesség 2,8%-át jelentette, 2011-re számuk elérte a 383 236 főt, arányuk pedig a közel 4%-ot. E csoporton belül a környező országokban születettek aránya jóval hangsúlyosabb (72%), mint a külföldi állampolgárok körében. A teljes külföldi születésű népesség közel kétharmada (65%) magyar állampolgársággal rendelkezik.

⁸ A 2001-es népszámlálás során – amely a három hónapon túl itt tartózkodó külföldieket írta össze – mintegy 93 000 külföldi állampolgárt és 17 600 kettős állampolgárt regisztráltak.

9. ábra. A Magyarországon tartózkodó külföldiek megoszlása az állampolgárság országa, illetve földrész szerint, 2001 és 2011

Forrás: KSH, Népszámlálás 2001, 2011.

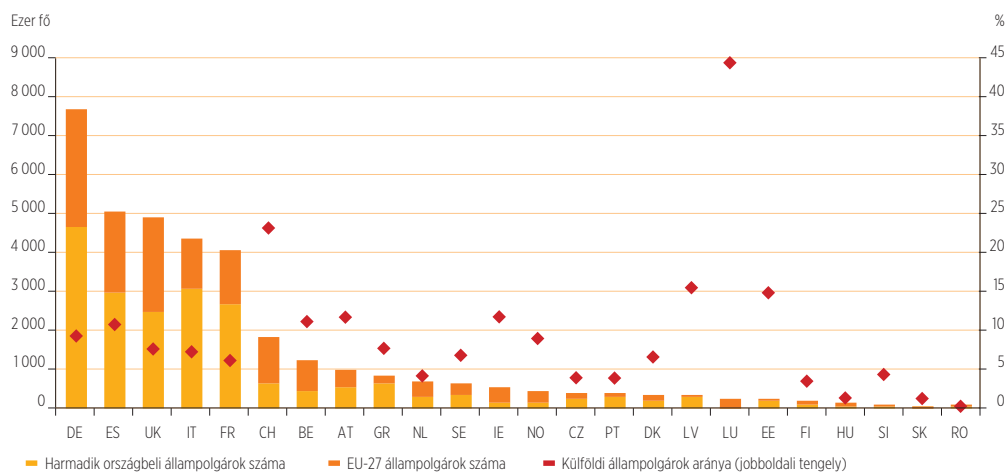
A népszámlálás szerint a külföldi állampolgárok körében 2011-ben kiegyenlített volt a *nemek aránya*, a migrációs statisztika azonban 2010–2011-ben 53%-os, 2012-től pedig 56%-os férfi többletet mutat. Bizonyos állampolgársági csoportok esetében (ukrán, orosz, lengyel, szlovák) azonban mindkét forrás szerint kiemelkedő a nők aránya (59–66%). A *korcsoportos* megoszlásuk alapján fiatal korösszetétel rajzolódik ki: 41%-uk a 20–39 éves korcsoportba tartozott, szemben a teljes népesség 28%-ával; a 60 év felettek aránya azonban alacsonyabb volt (16%) körükben, mint a teljes népességben (24%). Az átlagosnál is magasabb a fiatalok aránya a román, a szlovák, valamint az afrikai állampolgárok körében, míg az időseké (60 év feletteké) az osztrák és a német állampolgároknál kiemelkedő (33–34%). Különösen fiatal korösszetételű a fővárosban élő külföldiek csoportja: 46%-uk 20 és 30 év közötti, és mindössze 12%-uk 60 év feletti. A külföldi születésű népesség jóval idősebb: mindössze 5%-uk 15 év alatti (szemben a külföldi állampolgárok 11%-ával, és a teljes népesség 15%-ával), 31%-uk viszont 60 év feletti, és kissé nagyobb körükben a nők aránya (55%).

A népszámlálás alapján a külföldi népesség *iskolai végzettsége* összességében magasabb, mint a magyar állampolgároké: míg a teljes 25 éves és idősebb népességben a felsőfokú végzettségűek aránya 19% volt 2011-ben, a külföldi állampolgárok azonos korcsoportjában 28%. Különösen magas volt a diplomások aránya a szlovák és az EU15 állampolgárok, valamint az amerikai és az afrikai országokból származók körében.

Magyarország azon kevés országok közé tartozik az EU-n belül (Luxemburg, Csehország, Szlovákia és Lengyelország mellett), ahol a külföldiek *foglalkoztatottsága* meghaladja a fogadó népességét. A munkaerő-felmérés adatai szerint 2013-ban a 20–64 éves korcsoportban a magyar állampolgárok *foglalkoztatási rátája* 63% volt, míg a külföldieké 65% (ezen belül kissé magasabb az EU-állampolgároké: 66%, és alacsonyabb a harmadik országbelieké: 63%). Nemek szerint azonban eltérő kép rajzolódik ki: míg a külföldi állampolgárságú férfiak foglalkoztatási rátája (83%) jelentősen meghaladja a magyar férfiakét (70%), addig a külföldi nők (48%) jóval elmarad a magyar nőkéttől (57%).

Fontos mutató a külföldi népesség *ezer lakosra jutó aránya*, amely a két népszámlálás között 9,1 ezrelékről 14,4 ezrelékre nőtt. Különösen Budapesten és Pest megyében, valamint a határmenti településeken és a Balaton vonzáskörzetében volt számottevő a növekedés. Ez utóbbi területet főleg a nyugat-európai idősebb (nyugdíjas) külföldiek preferálják. Közép-Magyarország után továbbra is a Dél-Alföldön (Csongrád megyében) a legnagyobb a külföldiek – elsősorban a szerb állampolgárok – aránya. A városokban és a községekben arányuk alig egyharmada a fővárosi értéknek (33 ezrelék). 2011-ben az országban tartózkodó külföldi állampolgárok fele öt településen lakott, és az elmúlt tíz évben nagyobb arányban koncentráltak a „gazdagabb” településeken, mint a lakónépesség egésze (Kincses 2014).

10. ábra. A külföldi állampolgárok száma és a teljes népességen belüli aránya az európai országokban, 2013

Forrás: Eurostat adatbázis (frissítve: 2015. április 23-án); saját számítás.

Összességében azonban Magyarország nemcsak a külföldi állampolgárok számát, de a népességen belüli arányát (1,4%) tekintve is elmarad a legtöbb európai országtól (10. ábra). Az EU27-ben 2013-ban a népesség közel 7%-a volt más ország állampolgára (4,1%-uk harmadik országbeli, és 2,7%-uk egy másik EU-tagország állampolgára). A legtöbb tagországban a külföldiek többsége harmadik országbeli, Magyarországon viszont a teljes külföldi népesség alig több mint 40%-át teszik ki. A külföldi születésűek aránya szintén jóval nagyobb a nyugat-európai országokban: 2013-ban az EU27 népességének bő egytizedét (11,3%), míg Magyarország népességének mintegy 4,3%-át tették ki.

MAGYAR ÁLLAMPOLGÁROK KIVÁNDORLÁSA

A kivándorlás trendjében csak az utóbbi néhány évben tapasztalható jelentősebb változás Magyarországon. A rendszerválto-

zás – bár a kivándorlás korábbi akadályait felszámolta⁹ (a migráció feletti politikai kontroll megszűnt, és a határok átjárhatóvá váltak) – csak kisebb növekedést hozott az elvándorlók számában, és a külföldre távozók közül is sokan visszatértek. A foglalkoztatottság nagymértékű csökkenése és a tartósan alacsony foglalkoztatási ráta sem vezetett a kivándorlás számottevő növekedéséhez. Ebben szakértői vélemények szerint a régiós viszonylatban magas magyarországi jóléti juttatások, szociális támogatások is szerepet játszottak, ugyanakkor a magyarországi népesség alacsony szintű idegennyelv-tudása is gátolta a migrációt.

A következő mérföldkövet a 2004-es EU-bővítés jelentette, amely a régi tagországok (illetve az EGT országok) munkapiacainak fokozatos megnyitásával¹⁰ egyre tágabb lehetőséget biztosított a szabad munkavállalásra az új tagországok – köztük Magyarország – állampolgárai számára. Természetesen az egyes célországok munkaerő-kereslete, a nyelvi kapcsolatok, valamint

⁹ Már az útlevelhez, illetve a szabad külföldre utazáshoz való jog 1988-as bevezetése is ebbe az irányba tett lépés volt.

¹⁰ Az Egyesült Királyság, Írország és Svédország azonnal megnyitotta munkapiacát, majd 2006-ban Finnország, Görögország, Izland, Olaszország, Portugália és Spanyolország, 2007-ben Hollandia és Luxemburg, 2008-ban Franciaország, 2009-ben Belgium, Dánia és Norvégia, Németország, Ausztria és Svájc a teljes hétéves átmeneti időszakot kihasználva csak 2011 májusában számolta fel a korlátozásokat.

a korábbi migrációs folyamatok következtében meglévő kapcsolathálózat továbbra is behatárolta a tényleges lehetőségek körét. Magyarországon az EU-csatlakozást nem követte az elvándorlás, illetve a külföldi munkavállalás olyan mértékű fellendülése, mint a többi csatlakozó országban (egyedül Csehország és Szlovénia esetében volt alacsonyabb szintű kiáramlás).

Változást csak a 2000-es évek vége hozott: mind a hazai munkaerő-felmérés,¹¹ mind a fogadó országok tükröstatistikái szerint 2007 körül növekedni kezdett a külföldön munkát vállaló, illetve elvándorló magyarok száma. Ebben a – régió többi országához képest „késleltetve” induló – növekedésben többféle hatás is érvényesült. Egyfelől Magyarországot már a 2008-as válságot megelőzően romló gazdasági és munkaerő-piaci folyamatok jellemezték, amelyek a válság hatására tovább erősödtek (visszaesett a foglalkoztatottság, növekedett a munkanélküliség). Másfelől a főbb migrációs célországokban egyre nagyobb kereslet mutatkozott a kelet-közép-európai munkaerő iránt. 2011-től, amikor Németország és Ausztria – a magyarok számára hagyományos célországok – is teljesen megnyitották munkapiacukat az EU8 állampolgárok számára,¹² a folyamat felgyorsult. A gazdasági növekedés elmaradása, a reálbérek csökkenése is hozzájárult ehhez, valamint a fiatalok egyre nehezebb belépése a hazai munkaerő-piacra, és a felsőoktatási rendszerben végrehajtott reformok. 2012-ben a fiatalok körében európai viszonylatban kiugróan magas

volt a munkanélküliségi ráta (28% a 15–24 éveseknél), és nagymértékben jellemző a súlyos anyagi depriváció (a 18–29 évesek 50%-át érintette az Eurofound felmérése¹³ szerint). Az ebből fakadó bizonytalanság, negatív jövőkép hozzájárult ahhoz, hogy egyre több fiatal fontolgasson migrációs terveket. 2013-ban a 18–40 évesek egyharmada tervezett hosszabb-rövidebb időre külföldi munkavállalást vagy kivándorlást, és több mint 12%-uk „komoly” tervező volt,¹⁴ ami mintegy 370 ezer főt jelent az adott korcsoportból. A fiatalok migrációs szándékait a külföldi tanulási lehetőségek kiszélesedése, valamint a körükben egyre általánosabb idegennyelv-tudás is növelte.

Az elvándorlási trendben a tükröstatistikák alapján megfigyelhető változást azonban a hazai kivándorlási statisztikák – mint általában a kibocsátó országok esetében – csak „halványan” tükrözik. Az országból külföldre távozóknak van ugyan bejelentési kötelezettségük,¹⁵ de az esetek túlnyomó részében a bejelentés nem történik meg. Ennek következtében a hivatalos hazai statisztikában megjelenő *kivándorló magyar állampolgárok*^F száma messze elmarad a tükröstatistikák adataitól (11. ábra), bár az utóbbi évek növekedése itt is jelzi a növekvő elvándorlási trendet. A tavalyi évben regisztrált 31,5 ezer kivándorló azonban nem feltétlenül az adott évben távozó, hanem az OEP nyilvántartásából kijelentkezők számát mutatja (amelynek növekedésében a szankciók kilátásba helyezése is szerepet játszhatott).

¹¹ A MEF adatok alapján még 2007-ben is 30 ezer fő alatt volt a külföldön dolgozó (és hazai háztartáshoz tartozó) magyarok száma, majd 2010-ben már éves átlagban 51,4 ezer, 2011-ben 62 ezer, 2012-ben 82,3 ezer, 2013-ban 98 ezer és 2014-ben 100,5 ezer.

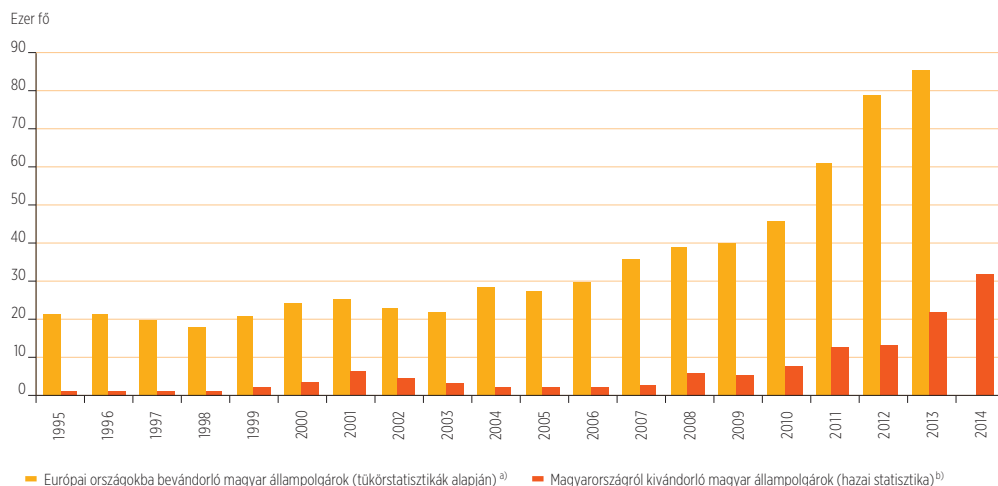
¹² E két ország esetében a 2011 májusáig érvényben lévő korlátozás alól az EU8 országok (a 2004-ben csatlakozó Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia) bizonyos magasán képzett, illetve speciális szaktudással rendelkező állampolgárai már korábban is mentességet élveztek.

¹³ *European Quality of Life Survey*.

¹⁴ *Migrációs tervek Magyarországon a 18–40 évesek körében c. felmérés* (NKI).

¹⁵ 2013. március 1-jétől csak a végleges külföldi letelepedést kell bejelenteni bármely járási hivatalnál vagy a konzulátuson (korábban ez az ideiglenes, de 3 hónapot meghaladó külföldi tartózkodásra is vonatkozott). A jogszabály nem határoz meg időtartamot, a véglegességet illetően az állampolgár szándékát tekinti mérvadónak. A társadalombiztosítási (TB) szervek, valamint az adóhivatal (NAV) felé azonban továbbra is érvényben marad a 3 hónapot meghaladó külföldi munkavállalás bejelentésének kötelezettsége.

11. ábra. A Magyarországról kivándorló, illetve a más európai országokba bevándorló magyar állampolgárok száma (flow), 1995–2013 (2014)

Forrás: ^{a)} Eurostat adatbázis (frissítve: 2015. május 25-én), 2009-től kiegészítve a német (DESTATIS) és az osztrák (Statistik Austria) adatokkal; saját számítás; ^{b)} KSH, Demográfiai évkönyvek (2009-ig a KEKKH személyiadat- és lakcímnyilvántartása, 2010-től pedig az OEP TAJ nyilvántartása alapján).

Megjegyzés: Az Egyesült Királyság adatait 2006-tól, Franciaország adatait 2000-től nem tartalmazza az összesítés.

A tükörstatisztikák összesített számsora is – amely alapján 2013-ban már több mint 85 ezer magyar érkezett európai célországokba – csak az elvándorlók számának alsó értékét jelenti. Egyfelől Európán kívüli országokba is távozhattak¹⁶ – noha 2004 után feltehetően csökkenő arányban – magyar állampolgárok, másfelől 2006-tól az egyre fontosabb célországgá váló Egyesült Királyság adatai nem szerepelnek az összesítésben. Ugyanakkor más országok (Írország, Ausztria) esetében is megfigyelhető, hogy több munkavállaló, mint bevándorló magyar jelenik meg a statisztikákban.

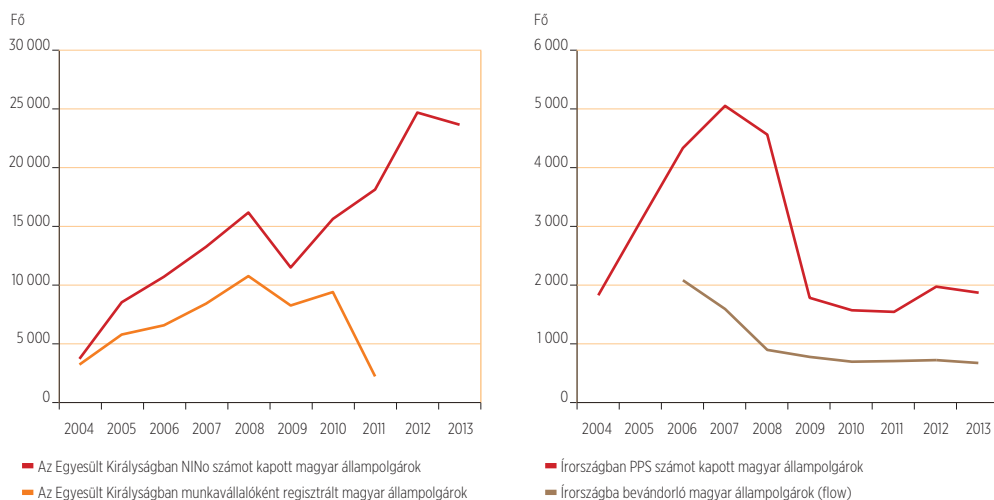
Az Egyesült Királyságban – a hiányos tükörstatisztika ellenére – 2004 és 2011 között összesen mintegy 55 ezer magyar állampolgárságú munkavállalót regisztráltak, ugyanakkor mintegy 80 ezren kaptak adó- és társadalombiztosítási számot

(NINo), majd 2014 márciusáig további 66 ezren. Írországban a bevándorló magyarok száma 2004 és 2012 között a hétezeret sem érte el, azonban közel 26 ezer fő kapott ún. közszolgálati személyi számot (PPS), melynek igénylése a külföldi munkavállalók számára is szükséges. 2009-től a válság által jobban sújtott Írországban jelentősen visszaesett a magyar munkavállalók száma, míg az Egyesült Királyságban kisebb visszaesést követően folyamatosan nőtt (12. ábra). Ebben a nyelv mellett a fokozatosan bővülő migráns kapcsolathálóknak is fontos szerepük volt.

A kivándorlás utóbbi években tapasztalható jelentős növekedése mellett a *célországok diverzifikálódása* is megfigyelhető: a két hagyományos célország – Németország és Ausztria – mellé az Egyesült Királyság is „felzárkózott” (12. ábra), továbbá a

¹⁶ Az OECD becslése alapján az OECD tagországokba (amelyek közé több Európán kívüli ország is tartozik) Magyarországról bevándorlók száma 2007-ben 37 ezer, 2009-ben 43 ezer, 2011-ben 68 ezer és 2012-ben már 87 ezer volt (OECD 2014).

12. ábra. Az Egyesült Királyság és Írország különböző statisztikáiban megjelenő magyar állampolgárok száma (flow), 2004–2013

Forrás: Department for Work and Pensions (UK); Department of Social and Family Affairs (Ireland).

Megjegyzés: Az Egyesült Királyságban a munkavállalói regisztrációs rendszer az EU8 állampolgárok számára 2011. május 1-jétől megszűnt.

munkaerő-piaci korlátozások fokozatos megszűnésével új célországokba – Írország, Hollandia, Spanyolország és Olaszország – is a korábbinál nagyobb számban érkeztek magyarok (1. táblázat). Németország és Ausztria esetében a migrációs minták továbbélését a történeti kapcsolatok, a nyelv és a migráns hálózatok is segítették. Azonban sem az Egyesült Királysággal, sem a többi új célországgal nem volt Ma-

gyarországnak korábbi migrációs kapcsolata; ezekbe az országokba elsősorban a megnyílt lehetőségek indították el a migrációt.

A tükörstatisztikákban csak a fogadó országokban legalább egy évig tartózkodni szándékozó, és hivatalosan bejelentkező személyek jelennek meg bevándorlóként. Napjaink migrációs mozgásainak jelentős része azonban ideiglenes, cirkuláris vagy

1. táblázat. A főbb európai célországokba bevándorló magyar állampolgárok száma (flow), 2004–2013

Célország	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Németország	17 411	18 574	18 654	22 175	25 151	25 270	29 286	41 132	54 491	59 995
Ausztria	3 156	3 424	3 567	4 492	5 195	5 768	6 412	9 250	13 066	14 935
Egyesült Királyság	4 062	1 088	-	-	-	-	-	-	-	-
Írország	-	-	2 093	1 605	914	794	714	725	743	710
Hollandia	565	594	571	975	1 721	1 668	1 820	1 904	2 173	2075
Svájc	391	359	485	751	1 073	1 140	1 194	1 751	1 819	1364
Spanyolország	597	759	1 270	2 051	1 203	886	854	995	997	938
Olaszország	602	545	613	1 409	1 144	1 054	921	871	853	710
Svédország	228	269	462	776	1 018	893	770	706	857	907

Forrás: Eurostat adatbázis (frissítve: 2015. május 25-én); 2009-től kiegészítve Németország (DESTATIS) és Ausztria (Statistik Austria) saját adataival; - adathiány.

ingázó elmozdulásokból áll. E migrációs formák regisztrációjára – főként az EU-n belüli mozgások esetében – többnyire nem kerül sor, csak amennyiben legális munkavállalással járnak, akkor ugyanis megjelennek a munkaügyi statisztikákban. Jól látszanak ezek a különbségek az Ausztriába irányuló migráció esetében: míg a bevándorló magyarok száma 2004 és 2013 között évi háromezerről mintegy 14 ezerre nőtt (1. táblázat), a regisztrált magyar munkavállalók száma ennél jóval nagyobb volt. Az osztrák társadalombiztosítás adatai szerint 2010-ben éves átlagban 26 ezer magyar dolgozott (hivatalosan) Ausztriában, a munkaerő-piaci nyitás következtében számuk 2011-ben megközelítette a 35 ezer főt, majd 2012-ben 48 ezerre, 2013-ban pedig 58 ezerre emelkedett. Tehát a bevándorló magyar állampolgárok számához képest jóval nagyobb létszám és jelentősebb növekedés látható.

A tükörstatisztikák másik – korábban már említett – pontatlansága a magyar állampolgárok vonatkozásában abból adódik, hogy a 2011-től bevezetett egyszerű honosítás következtében más (többnyire szomszédos) országokból is érkezhetnek magyar állampolgárok a különböző célországokba. A főbb célországok esetében már érzékelhető ennek hatása. Ausztriában 2004 és 2010 között (7 év alatt) mintegy ezer magyar állampolgárságú, de nem Magyarországon született bevándorlót regisztráltak, 2011 és 2013 között (3 év alatt) már közel háromezret. Németországba 2013-ban 2776 fő magyar állampolgárságú bevándorló érkezett nem Magyarországról. Az Egyesült Királyságban 2013-ban 72 ezerre becsülték a magyar állampolgárok számát (az Annual Population Survey alapján), ám csak 62 ezerre a Magyarországon született magyar állampolgárokét, tehát tízezer fő más országból származott.

VISSZATÉRŐ MIGRÁCIÓ (HAZATÉRÉS)

Az elvándorlás alakulása mellett fontos kérdés a visszavándorlás is, az optimista szemlélet szerint ugyanis a kivándorlók előbb-utóbb hazatérnek, méghozzá új szakmai tudással, tapasztalatokkal gazdagodva. Erőről azonban egyelőre kevés ismeretünk van. A tükörstatisztikák alapján valóban jelentős visszaáramlás is zajlik, bár sok esetben – a kijelentések elmaradása miatt – ennek mértékére csak a népszámlálások során derül fény. A fogadó országokból „kivándorló” vagy csak „hiányzó” magyar állampolgárok esetében azonban nem tudhatjuk, milyen arányú hazatérésről, vagy esetleg harmadik országba való továbbvándorlásról van szó. Továbbá az előbbi csoportban azok is szerepelhetnek, akik már az adott célországban születtek, holott az ő esetükben nem beszélhetünk „visszatérésről”.

A két hagyományos célország – Ausztria és Németország – esetében nemcsak az oda érkező magyar állampolgárok száma növekedett az utóbbi években, hanem az innen visszatérő (vagy továbbvándorló) magyaroké is (2. táblázat). Ugyanakkor, ha a visszatérők arányát az adott évben bevándorlók számához viszonyítjuk, látható, hogy a vizsgált időszak elején jóval nagyobb arányú vissza-, esetleg továbbáramlás volt, mint az utóbbi években. A csökkenő trend a válság idején (2008–2009-ben) kissé megtorpant, majd tovább folytatódott.

Az Egyesült Királyságban az EU-csatlakozást követően adó- és társadalombiztosítási számot kapott magyarok mindössze fele jelent meg a 2011-es brit népszámlálásban, nagyobb arányban (63%) az időszak elején (2004 és 2006 között) érkezettek (Moreh 2014). Ez arra utal, hogy a migráció növekedésével megnőtt a rövidebb időtartamú elmozdulások aránya.

2. táblázat. A Németországból és Ausztriából kivándorló magyar állampolgárok száma és aránya, 2004–2013

Célország	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Németországból kivándorló magyarok száma	16 254	15 669	15 036	16 950	21 454	22 125	20 485	24 227	28 099	34 319
aránya a bevándorlókhoz képest (%)	93,4	84,4	80,6	76,4	85,3	87,6	69,9	58,9	51,6	57,2
Ausztriából kivándorló magyarok száma	2 168	2 377	2 525	2 711	3 191	3 831	4 249	5 310	6 457	6 479
aránya a bevándorlókhoz képest (%)	68,7	69,4	70,8	60,4	61,4	66,4	66,3	57,4	49,4	43,4

Forrás: DESTATIS (2015); Statistik Austria (2015).

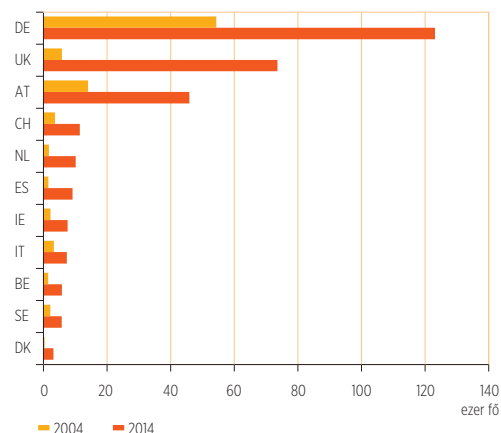
A fogadó országok adatai mellett a hazai népszámlálás alapján is vizsgálható a külföldi tartózkodás után visszatért (és a népszámlálás idején is itthon lévő) migránsok csoportja. Ez alapján 2011 őszén mintegy 204 ezer olyan magyarországi születésű személy élt az országban, aki korábban legalább egy évig külföldön tartózkodott; 82%-uk 1980 óta, 63%-uk pedig a rendszerváltozás után tért vissza. A 90-es években visszatérők közt nagyobb volt az idősebb korcsoportok és a felsőfokú végzettségűek aránya, mint a későbbi kohorszokban. A rendszerváltozás után visszatértek migrációs célországai közt 2006-ig Németország jelenik meg az első, és az Amerikai Egyesült Államok a második helyen, majd 2007-től az Egyesült Királyság kerül az első helyre, és 2009-től már a visszatérők több mint egynegyede érkezett innen.

A KÜLFÖLDÖN ÉLŐ MAGYAR NÉPESSÉG SZÁMA ÉS ÖSSZETÉTELE

A főbb európai célországokban tartózkodó magyar állampolgárok számában (a visszaáramlás ellenére) jelentős növekedés látható 2004 és 2014 között (13. ábra). A hagyományos célországok mellett az új célországokban is számottevő volt a növekedés, különösen az Egyesült Királyság esetében. Az Ausztriában tartózkodók száma viszont a növekedés ellenére is messze elmarad az előzőekben említett munkavállalói létszámtól, ami arra utal, hogy az

Ausztriában dolgozó magyarok zöme nem költözik ki hivatalosan, hanem az ország közelsége miatt gyakori a cirkuláris migráció és az ingázás.

13. ábra. A főbb európai célországokban tartózkodó magyar állampolgárok száma (stock), 2004 és 2014

Forrás: Eurostat adatbázis (frissítve: 2015. május 25-én); Ausztria 2014: Statistik Austria (2015).

Az Eurostat tükörstatisztikákon alapuló adataiban 2014-ben mintegy 277 ezer, EGT országokban tartózkodó (hivatalosan bejelentett) magyar állampolgár jelenik meg. Ausztria és néhány kisebb célország esetében azonban adathiány van, ezért ezeket az Osztrák Statisztikai Hivatal saját adataival, illetve a legutóbbi népszámlálásokon alapuló Census Hub adataival pótoltuk. Ez alapján elmondható, hogy 2014 elején 330 ezer magyar állampolgár élt az euró-

pai országokban: 38%-uk Németországban, 23%-uk az Egyesült Királyságban, 14%-uk Ausztriában (3. táblázat). Ez mintegy három és félszerese a 2001. évi létszámuknak. Legnagyobb növekedés az Egyesült Királyságban volt, míg Németország „részesedése” az ezredforduló óta jelentősen visszaesett. Ezek az adatok azonban csak a hivatalosan bejelentett (illetve a népszámlálás során elért) kint tartózkodókat fedik le, nem szerepelnek bennük azok, akik már megszerezték az adott ország állampolgárságát.

A magyarországi születésű népesség száma a legtöbb befogadó ország esetében jóval meghaladja a magyar állampolgárok számát. Ausztriában például 2004 és 2014 között az országban tartózkodó magyar állampolgárok száma 14 ezerről 46 ezerre emelkedett, míg a magyarországi születésű népességé 32 ezerről 55 ezerre. Svédországban a magyar állampolgárok száma 2014-ben hatezer, ám a Magyarországon születetteké 16 ezer volt.

A fenti összesítés (3. táblázat) csak az EGT országokra és Svájcra korlátozódik, nem szerepelnek benne az Európán kívüli országokban – például az USA-ban, Kanadában, Ausztráliában, Oroszországban vagy Izraelben – élő magyarok. Holott az ENSZ adatai szerint 2013-ban ebben az öt országban élt a magyarországi születésű, de külföldön élő népesség 36%-a (26%-a az első kettőben); közel annyian, mint Németországban, Ausztriában és az Egyesült Királyságban együttvéve. A külföldön élő magyar állampolgárokat illetően azonban feltehetően kisebb az Európán kívüli országok „részesedése”, hiszen az utóbbi évtizedek kivándorlásában előtérbe kerültek az európai célországok.

A külföldön élő magyar állampolgárok társadalmi-demográfiai összetételét tekintve a különböző adatforrások alapján egy az átlag-

3. táblázat. Az európai országokban tartózkodó magyar állampolgárok száma (stock) és megoszlása 2001-ben és 2014-ben (január 1.)

Célország	2001		2014	
	N	%	N	%
Ausztria ^{a)}	12 729	14,0	46 264	14,0
Belgium	1 534	1,7	5 996	1,8
Bulgária	95	0,1	148	0,0
Ciprus ^{b)}	–	–	513	0,2
Csehország	418	0,5	1 522	0,5
Dánia	391	0,4	3 311	1,0
Egyesült Királyság	4 273	4,7	74 495	22,6
Észtország	–	–	45	0,0
Finnország	654	0,7	1 784	0,5
Franciaország ^{b)}	2 961	3,3	4 183	1,3
Görögország ^{b)}	538	0,6	748	0,2
Hollandia	1 538	1,7	10 280	3,1
Írország	–	–	7 765	2,4
Izland	49	0,1	155	0,0
Lengyelország ^{b)}	403	0,4	537	0,2
Lettország	13	0,0	21	0,0
Liechtenstein	–	–	37	0,0
Litvánia	8	0,0	18	0,0
Luxemburg ^{b)}	143	0,2	935	0,3
Málta ^{b)}	12	0,0	133	0,0
Németország	54 437	59,8	123 736	37,5
Norvégia	291	0,3	2 653	0,8
Olaszország	2 817	3,1	7 483	2,3
Portugália	158	0,2	424	0,1
Románia	269	0,3	1 632	0,5
Spanyolország	778	0,9	9 285	2,8
Svájc	3 559	3,9	11 596	3,5
Svédország	2 988	3,3	5 911	1,8
Szlovákia	–	–	8 134	2,5
Szlovénia	51	0,1	279	0,1
Együtt	91 107	100,0	330 023	100,0

Forrás: Eurostat adatbázis (frissítve: 2015. május 25-én); ^{a)} Ausztria 2014: Statistik Austria (2015); ^{b)} 2014-es adat helyett 2011-es (Census Hub); – adathiány.

HÁNY MAGYAR ÉL KÜLFÖLDÖN?

E gyakran elhangzó kérdés megválaszolásához különböző adatforrásokra, becslésekre támaszkodhatunk, azonban fontos az általuk lefedett sokaság pontos meghatározása.

A népszámlálás szerint 2011. október 1-jén 143 422 fő élt *tartósan* (egy évnél hosszabb ideje), és további 70 059 fő *átmenetileg* (egy évnél rövidebb ideje) külföldön. Ezek a számok a teljes népességre vonatkoznak (korcsoportos behatárolás nélkül), azonban a külföldön élők minimum létszámát jelentik, mivel „azokról az esetekről, amikor a teljes háztartás külföldön élt, és magyarországi lakásuk üresen állt, vagy bérlők lakták, a népszámlálás nem minden esetben szerzett tudomást” (KSH 2013).

A *tükörstatisztikák* adatai szerint 2013. január 1-jén 290 ezer körül mozgott az európai országokban tartózkodó – beván-

dorlóként regisztrált – magyar állampolgárok száma, majd 2014-re mintegy 330 ezerre emelkedett.

Az NKI *Életünk fordulópontjai* (ÉF) kutatásának becslése szerint 2013 elején a magyarországi lakcímmel rendelkező 18–49 éves magyar állampolgárok 7,4%-a, (mintegy 335 ezer fő) tartósan külföldön élt.

A *SEEMIG projekt*¹⁷ keretében készült – részben a *Magyarok külföldön* kutatás eredményeire, részben a tükörstatisztikák és az ÉF adataira épülő – becslés szerint 2013 elején 350 ezer olyan magyar állampolgár élt külföldön, aki 1989 után és legalább egy évvel a vizsgálat előtt hagyta el az országot.

Az *ENSZ adatai* szerint a Magyarországon született és külföldön élő személyek száma – függetlenül attól, hogy mikor hagyták el az országot – 2013-ban 528 ezer fő volt.

nál fiatalabb és képzettebb csoport képe rajzolódik ki; többségük hajadon/nőtlen és általában több közöttük a férfi, mint a nő. Ezek a jellemzők – az iskolai végzettség kivételével – hangsúlyosabbak az utóbbi években kívándorlók esetében. A népszámlálás szerint az egy évnél rövidebb ideje külföldön élők körében kétharmad volt a férfiak aránya. A tükörstatisztikák szerint az egyes célországokban tartózkodók között azonban jelentős eltérések vannak. 2013-ban a Németországban élő magyar állampolgárok csoportjára hangsúlyos (62%), az Írországban, az Egyesült Királyságban és a skandináv országokban élőkre pedig enyhébb (52–55%) férfítöbbség volt jellemző. Ezzel szemben az Olaszországban élők jelentős többsége (72%) nő, és szintén kissé magasabb az arányuk (53–54%) az Ausztriában, Svájcban, Hollandiában és Spanyolországban élők esetében is.

A *fiatal korstruktúra* valamennyi célország esetében megfigyelhető. A tükörstatisztikák alapján 2013-ban az európai országokban tartózkodó magyar állampolgárok több mint fele (53%-uk) a 20-as, illetve a 30-as éveiben járt (míg a magyarországi népesség 28%-a tartozott ide). Különösen magas volt a fiatal (20–39 éves) korcsoport aránya az „új” célországokban: Hollandiában (73%), Írországban és Dániában (68–69%), valamint Olasz- és Spanyolországban (58%), míg a hagyományos célországnak számító Németországban és Ausztriában, illetve Svédországban kissé átlag alatti (47–51%). A népszámlálás alapján a kevesebb, mint egy éve külföldön lévők 63%-a tartozott a 20–39 éves korcsoportba.

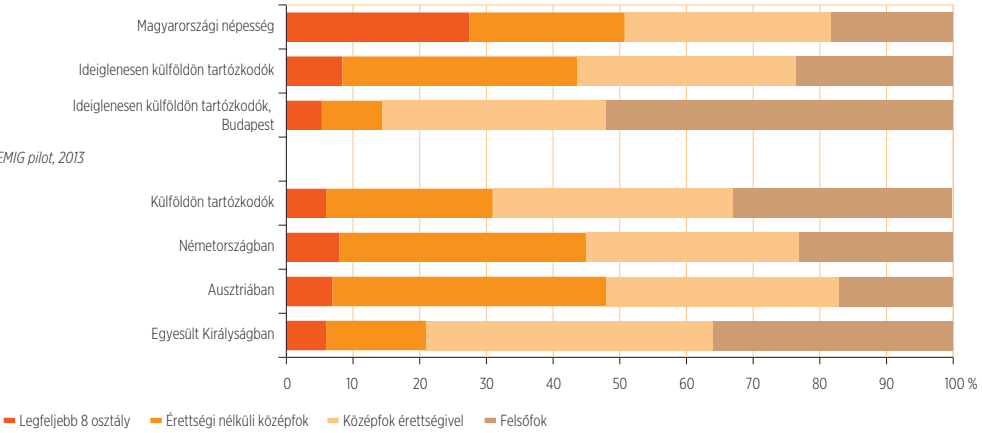
A külföldön tartózkodó népesség *iskolai végzettsége* mind a népszámlálás, mind a SEEMIG projekt keretében készült kíván-

¹⁷ Lásd: www.seemig.eu

14. ábra. A külföldön tartózkodó és a hazai 15-74 éves népesség megoszlása iskolai végzettség szerint

Népszámlálás 2011

SEEMIG pilot, 2013

Forrás: KSH, Népszámlálás 2011; SEEMIG – Magyarok külföldön (2013).

dorló-kutatás alapján eltér a kibocsátó népességétől. Magasabb a felsőfokú végzettségűek aránya, különösen a Budapestről távozott és ideiglenesen külföldön lévők körében (14. ábra). A három fő célország közül az Egyesült Királyságban élők között a legnagyobb a diplomások aránya (36%), míg Németországban és Ausztriában a szakmunkás végzettségűek vannak felülreprezentálva.

Magyarországról a rendszerváltozás után távozott, és 2013 elején külföldön élő magyar állampolgárok 350 ezerre becsült száma a teljes hazai népesség mintegy

3,5%-át jelenti. A magyarországi születésű külföldön élő népesség aránya az ENSZ becslése szerint 5,1% volt 2013-ban. Ez az arány még mindig jóval elmarad a jelentősebb kivándorló országok arányaihoz képest (Litvánia 16,1%, Bulgária 15,9%, Románia 14,3%, Lettország 14,2%, Lengyelország 8,7%). Romániából a munkaképes korú népesség 10%-a, Litvániából 9%-a, Lettországból 6,9%-a vándorolt ki az elmúlt évtizedekben. Az elvándorlás növekvő trendje és a fiatal korcsoportokban magas aránya azonban Magyarországot is egyre inkább kivándorló országgá teszi.

FOGALMAK

Bevándorló külföldi állampolgár: Az adott évben Magyarországra belépő, és a hatályos jogszabályoknak megfelelő tartózkodásra jogosító engedélyt kapott külföldi állampolgár.

Bevándorló magyar állampolgár: Az a magyar állampolgár, aki eddig külföldön élt vagy született, és letelepedési szándékkal jött Magyarországra, vagy ideiglenes külföldi tartózkodásból tért vissza.

Nyers bevándorlási ráta: Az adott évben bevándorlók száma a fogadó ország évközepi népességszámára vetítve (ezer lakosra számított arány).

EGT állampolgárok: Az Európai Gazdasági Térség országainak (ide tartoznak az EU-tagállamok, Izland, Liechtenstein és Norvégia) állampolgárai. Svájc nem az EGT része, azonban a svájci állampolgároknak az EGT állampolgárokkal azonos jogaik vannak.

Kivándorló külföldi állampolgár: Az a tartózkodásra vagy letelepedésre jogosító engedéllyel rendelkező külföldi állampolgár, aki az adott évben Magyarországot a visszatérés szándéka nélkül elhagyta, vagy aki lejárt érvényességű engedélyét nem hosszabbította meg, vagy akinek az engedélyét visszavonták.

Kivándorló magyar állampolgár: Az a magyar állampolgár, aki végleges külföldi letelepedés szándékával, vagy ideiglenes külföldi tartózkodás céljából hagyja el Magyarországot.

Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgár: Az a tartózkodásra vagy letelepedésre jogosító engedéllyel rendelkező külföldi állampolgár, aki az adott év január 1-jén Magyarországon tartózkodott.

Magyar állampolgárságot kapott személy: Aki honosítással (amennyiben külföldi állampolgárként született), vagy visszahonosítással (amennyiben korábbi magyar állampolgársága megszűnt) vált magyar állampolgárrá.

Honosítási ráta: Az adott évben állampolgárságot szerzők aránya az országban tartózkodó külföldi állampolgárságú népesség év eleji létszámához képest.

Menedékkérő: Az a külföldi állampolgár vagy hontalan személy, aki kérelmezte a nemzetközi védelmet, de még nem rendelkezik semmilyen nemzetközi védelmi – azaz menekült, oltalmazott vagy befogadott – státusszal.

Menekült: Az a külföldi állampolgár vagy hontalan személy, aki menekültstátuszt kapott (amit akkor kaphat a kérelmező, ha igazolni tudja, hogy – a genfi egyezménynek megfelelően – az üldözéstől való féltelme megalapozott). A menekült státusz határozatlan ideig érvényes. A menekült 3 évnyi magyarországi tartózkodás után kérelmezheti a magyar állampolgárságot.

Oltalmazott: Az a külföldi állampolgár vagy hontalan személy, akit származási országában nem fenyeget személyes üldözés, de fennáll a veszélye, hogy visszatérése esetén súlyos sérelem érné. A súlyos sérelem veszélyét legalább öt évente felülvizsgálják.

Befogadott: Az a külföldi állampolgár vagy hontalan személy, aki nem jogosult menekült vagy oltalmazott státuszra, de származási országába átmenetileg nem küldhető vissza, mert ott halálbüntetésnek, kegyetlen vagy megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek lenne kitéve. Státuszukat évente felülvizsgálják.

AJÁNLOTT IRODALOM

- Blaskó Zs. – Ligeti S. A. – Sik E. (2014): Magyarok külföldön. Mennyien? Kik? Hol? In Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest: 351–372.
- Blaskó Zs. – Gödri I. (2014): Kivándorlás Magyarországról: szelekció és célország-választás az „új migránsok” körében. *Demográfia*, 57(4), megjelenés előtt.
- Gödri I. – Feleky G. A. (2013): Elvándorló fiatalok? Migrációs tervek a magyarországi 18–40 évesek körében. *Korfa Népesedési Hírlevél*, 2013(5).
- Gödri, I. – Soltész, B. – Bodacz-Nagy, B. (2014): *Immigration or emigration country? Migration trends and their socio-economic background in Hungary: A longer-term historical perspective*. Working Papers on Population, Family and Welfare, No. 19. Hungarian Demographic Research Institute, Budapest.
- Hárs Á. (2013): Magyarok – külföldön. Gondolatok a magyarok külföldi munkavállalásáról. *Magyar Tudomány*, 174(3): 286–291.
- Kapitány B. – Rohr A. (2014): Kivándorlás Magyarországról – egy új becslési eljárás eredményei. In Spéder Zs. (szerk.): *A család vonzásában*. KSH NKI, Budapest: 67–84.
- Kincses Á. (2014): A Magyarországon élő külföldi állampolgárok területi koncentrációja, 2001–2011. *Területi Statisztika*, 54(6): 531–549.
- Kováts A. (szerk.) (2013): *Bevándorlás és integráció – magyarországi adatok, európai indikátorok*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Kisebbségkutató Intézet, Budapest.
- KSH (2013): *2011. évi népszámlálás. Országos adatok*. KSH, Budapest.
- KSH (2014): Honosított magyar állampolgárok, 2003–2012. *Statisztikai Tükör*, 35.
- Moreh, C. (2014): A decade of membership: Hungarian post-accession mobility to the United Kingdom. *Central and Eastern European Migration Review*, 3(2): 79–104.
- OECD (2014): *International Migration Outlook 2014*.
- Tarrósy I. – Glied V. – Vörös Z. (szerk.) (2014): *Migrációs tendenciák napjainkban*. Publikon Kiadó, Pécs.